

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

Випуск №2(25)

НАУКОВИЙ ВІСНИК

VINSMARTECO

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ І МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
16-18 травня 2019 року

Вінниця

Рекомендовано до друку Вченою радою КВНЗ “Вінницька академія неперервної освіти” (протокол №4 від 25 квітня 2019 року)

Редакційна колегія:

Дровозюк С.І., доктор історичних наук, професор, ректор КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Мудрак О.В., доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри екології, природничих та математичних наук КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Іваниця Г.А., кандидат педагогічних наук, доцент, перший проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Білик О.О., кандидат технічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та моніторингу якості освіти КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Герасімова О.В., кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи і міжнародного співробітництва КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Рябокоть О.В., кандидат географічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Серебряков В.В., доктор біологічних наук, професор кафедри екології, природничих та математичних наук КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Тарасенко Г.С., доктор педагогічних наук, професор кафедра екології, природничих та математичних наук КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Василенко Н.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри управління та адміністрування КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Томчук М.І., доктор психологічних наук, професор кафедри психології КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Радиш Я.Ф., доктор наук з державного управління, професор кафедри управління та адміністрування КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Мазур Г.Ф., доктор економічних наук, професор кафедри управління та адміністрування КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Жарая С.Б., доктор наук з державного управління, професор кафедри управління та адміністрування КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Струкевич О.К., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри філології та гуманітарних наук КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Браніцька Т.Р., доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психолого-педагогічної освіти та соціальних наук КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|;

Матюхнюк Л.О., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти|.

Рецензенти:

Білявський Г.О. – доктор геолого-мінералогічних наук, професор, академік УЕАН, МАНЕБ, директор навчально-наукового інституту управління та екологічної безпеки Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Міністерства екології та природних ресурсів України;

Клименко М.О. – доктор сільськогосподарських наук, професор, академік УЕАН, МАНЕБ, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри екології, технології захисту навколишнього середовища та лісового господарства Національного університету водного господарства та природокористування Міністерства освіти і науки України.

Загальна наукова редакція Мудрака О.В., доктора сільськогосподарських наук, професора, завідувач кафедри екології, природничих та математичних наук КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти

VinSmartEco / За науковою редакцією Мудрака О.В. // Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (16-18 травня 2019, м. Вінниця, Україна). – Вінниця: КВНЗ —Вінницька академія неперервної освіти, 2019. – 436 с.

ISBN

Збірник містить наукові праці I Міжнародної науково-практичної конференції –VinSmartEco за такими основними напрямками: теоретико-методологічні засади вирішення екологічних проблем; соціально-економічні проблеми і цілі сталого розвитку, розробка і впровадження екологічних інновацій та розвиток екологічного туризму у системі сталого розвитку, регіональна екологічна політика і менеджмент; проблеми збереження біотичного і ландшафтного різноманіття, заповідна справа, формування і реалізація екологічної мережі, збалансоване природокористання; природні і антропогенні зміни компонентів довкілля – надр, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, біоти; моніторинг природних і антропогенних екосистем, моделювання і прогнозування стану довкілля, геоінформаційні системи і технології, системний аналіз та оцінка ризику; розробка сучасних екологічних технологій захисту довкілля, сучасний стан і перспективи розвитку органічного виробництва, технології підвищення родючості ґрунтів, ефективності використання води, енергії, матеріалів, сировини, –екологічно чисті продукти; екологічна безпека України для ситуацій природного, техногенного, соціально-політичного і військового характеру; хімія довкілля і екотоксикологія, екологія людини і ектофологія, екологія міського середовища; переробка і утилізація відходів, інтегроване управління водними ресурсами, альтернативні (відновлювальні) джерела енергії та екологічно безпечний транспорт; соціально-екологічні, еколого-етичні й психолого-педагогічні проблеми в екологічній освіті, культурі і вихованні для сталого розвитку, правничі аспекти природокористання; партнерство освіти, науки, бізнесу, громадських організацій і державних інституцій у вирішенні регіональних екологічних проблем.

Матеріали конференції спрямовані на пошук спільних науково-методичних і практичних підходів у вирішенні екологічних проблем України та Європи, обмін ідеями і досвідом, обговорення тенденцій і перспектив розвитку цієї галузі науки, освіти й практики в контексті реалізації цілей стратегії сталого розвитку, встановлення плідних взаємовигідних контактів, заохочення талановитої студентської молоді до наукового пошуку в екологічних і природоохоронних дослідженнях.

Для науковців, освітян, громадських діячів, фахівців-екологів державних департаментів, інспекцій, управлінь, експертів в галузі екологічної безпеки, студентів, аспірантів, бізнесменів та всіх тих, кому небайдужа доля захисту середовища в Україні, Європі та планеті загалом.

Міністерство
освіти і науки
України

Міністерство освіти і науки України
Міністерство екології та природних ресурсів України
Вінницька обласна рада

Вінницька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки Вінницької ОДА
КВНЗ — Вінницька академія неперервної освіти

Департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької ОДА
Державна екологічна інспекція у Вінницькій області

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
Басейнове управління водних ресурсів річки Південний Буг

Вінницький національний аграрний університет
Вінницький національний технічний університет

Донецький національний університет імені Василя Стуса
Інститут агроекології і природокористування НААН України

Національний авіаційний університет

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Національний університет — Львівська політехніка

Національний університет біоресурсів та природокористування України

Національний університет водного господарства та природокористування

Одеський державний екологічний університет

Рівненський державний гуманітарний університет

Хмельницький національний університет

Всеукраїнська екологічна ліга

ВГО — Асоціація агроекологів України

Академія наук вищої освіти України

Міжнародна академія наук екології та безпеки життєдіяльності

Ala-Too International University (Киргизстан)

Aix-Marseille Université (Французька Республіка)

Georgian State Agrarian University (Грузія)

Jagiellonian College in Torun (Республіка Польща)

AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakówe (Республіка Польща)

Krakow State Economic University (Республіка Польща)

Mozyr State Pedagogical University named after I.P. Shamyakin (Республіка Білорусь)

Poznan University of Natural Sciences (Республіка Польща)

University of Palatski in Olomouc (Республіка Чехія)

Uniwersytet Rzeszowski (Республіка Польща)

Vytautas Magnus University (Республіка Литва)

I МІЖНАРОДНА

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ “*VinSmartEco*”

16–18 травня 2019 р.

м. Вінниця

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ № 3 – ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМА- НІТТЯ. ЗАПОВІДНА СПРАВА. РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОМЕРЕЖІ. ЗБАЛАНСОВАНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

1.	<i>Букиневич Л.А., Ткачева В.В., Русак А.М.</i> Дендрофлора захитних насаджений го- рода Мозыря	85
2.	<i>Валетов В.В., Гуминская Е.Ю.</i> Хозяйственно ценные и занесенные в Красную книгу Республики Беларусь виды животных Юго-восточной части Белорусского Полесья.	87
3.	<i>Вертель В.В.</i> До наукового обґрунтування створення загальногеологічного заказ- ника місцевого значення –Заруцькі відслонення	91
4.	<i>Єфімець О.А</i> Національний природний парк –Кармелюкове Поділля в структурі регіональної екомережі	93
5.	<i>Zbierska Anna.</i> Landscape fragmentation as a result of urbanization in Poland: presja fragmentacji krajobrazu w wyniku urbanizacji w Polsce	98
6.	<i>Казімірова Л.П.</i> Перспективи створення НПП –Верхне Побожжя	101
7.	<i>Казімірова Л.П., Ковальчук А.В., Рейвах Р.Г.</i> Заказники у природно-заповідному фонді Хмельницької області	103
8.	<i>Клименко А.В.</i> Визначення параметрів вікових дерев	105
9.	<i>Ковка Н.С., Мудрак Г.В.</i> Критерії вибору відновлювальних територій екологічної мережі Східного Поділля	107
10.	<i>Кучерук А.П.</i> Оптимізація природно-заповідного фонду Вінницькій області	109

11.	Крущук Ю.М. Перспективи оптимізації природно-заповідного фонду Шаргородського району в контексті реалізації регіональної екологічної мережі	112
12.	Лукаш О.В., Яковенко О.І., Данько Г.В. Фітоценотичні наслідки деградації лесових островів та пісків Чернігівського Полісся	115
13.	Любінська Л.Г. Локальна екомережа м. Кам'янець-Подільський	117
14.	Любченко В.Є., Гудзевич А.В., Марківська Л.В., Шпак Н.П. Проблеми збереження червонокнижних видів флори та їх вирішення в НПП –Кармелюкове Поділля»	118
15.	Магдійчук А.П. Особливості проведення рекультивациі піщаних кар'єрів Хмельницької області	119
16.	Мазур І.О. Стан і видова структура прибережно-водної рослинності плавнів Нижнього Побужжя в умовах кліматичної нестабільності 2012-2018 рр.	121
17.	Мудрак О.В., Буренко А.Л. Методика визначення екологічної оцінки природних комплексів РЛП –Середнє Побужжя»	123
18.	Мудрак О.В., Ткачук М.Ф. Особливості створення НПП –Центральне Поділля»	129
19.	Мудрак Г.В., Слободянюк О.В. Особливості природокористування в межах Дністровської сполучної території регіональної екомережі	132
20.	Назарчук О.А. Оологическая характеристика малой крачки <i>Sterna Albifrons</i> (Pallas, 1764), гнездящейся на территории биологического заказника местного значения –Туровский Луг»	135
21.	Новак І.С., Серебряков В.В. Сезонне різноманіття птахів Барського орнітологічного заказника	138
22.	Наконечний І.В., Щербина І.О. Формування і сучасний стан популяції шакала звичайного <i>Canis Aureus</i> L. 1758 у Нижньому Побужжі	142
23.	Oleksandr Mudrak, Saulius Mickevičius, Yuliia Ovchynnykova, Zhanna Kavun. Biodiversity of the perspective NNP –Central Podiliall	145
24.	Пехота А.П., Базан К.А. Интродуцированные и редкие древесные насаждения парков г. Пинска	148
25.	Пукас М.М. Методика створення екологічних паспортів заповідних територій та проблематика екологічної паспортизації об'єктів	150
26.	Романчук О.П., Любченко В.Є. До питання вивчення антропогенного навантаження в природозаповідних об'єктах Східного Поділля	152
27.	Свитка І.Б., Михайлюк І.М. Рідкісні та зникаючі види вищої водної флори –Шацького» НПП	153
28.	Солоданюк Ю.В., Салій І.І., Чорноморець О.С., Мельник О.С., Матвійчук О.А. Топічні зв'язки гніздової авіафауни Ладизинського водосховища і суміжних територій	154
29.	Струкевич О.К., Мала О.А. Історичні етапи розвитку заповідної справи у Вінницькій області	156
30.	Ткач М.Ю. Оптимізація землекористування Немийської сполучної території в структурі регіональної екомережі	159
31.	Шавріна В.І., Ткач Є.Д. Синантропна рослинність сполучних територій Дністровського національного екокоридору	161

ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В МЕЖАХ ДНІСТРОВСЬКОЇ СПОЛУЧНОЇ ТЕРИТОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

Враховуючи науково-методичні підходи і власні польові дослідження розглянуто особливості природокористування в межах Дністровського широтно-меридіонального сполучної території регіональної екомережі. Подано детальну характеристику і проведено функціонально-просторовий аналіз цього екологічного коридору національного рівня. Обґрунтовано, що лише виконання запропонованих заходів, дозволить оптимізувати функціонально-просторову структуру Дністровського широтно-меридіонального екокоридору, яка стане базовим інструментом реалізації стратегії сталого розвитку регіону. Це дозволить зберегти і відтворити раритетне біорізноманіття, унікальні й репрезентативні ландшафти, здійснити ренатуралізацію фрагментованого біогеоценологічного покриву, раціонально використовувати природно-ресурсний потенціал, провести оптимізацію землекористування, створити умови для органічного виробництва сільськогосподарської продукції, стабілізувати екологічну рівновагу в регіоні, поліпшити стан довкілля, зменшити антропогенне навантаження на екосистеми, сприяти розвитку екологічного туризму, проводити природоохоронну й еколого-просвітницьку роботу серед місцевого населення.

Ключові слова: біотичне різноманіття, сполучна територія, регіональна екомережа, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Оптимізація регіональної екологічної мережі, розробка наукових основ і практичних засад раціонального природокористування, збереження біотичного різноманіття й унікальних природних і антропогенних ландшафтів має стати одним із пріоритетних цілей сталого розвитку на Поділлі.

Матеріали й методи досліджень. На основі картографічних матеріалів, архівних, краєзнавчих, фондкових й літературних джерел, каталогів, практичного (натурного обстеження), польових досліджень, методичних рекомендацій визначено особливості природокористування Дністровської сполучної території в межах регіональної екомережі Поділля.

Методи досліджень – аналітичні, описові, порівняльні, експедиційні, статистичні, польові, картографічні, ключових ділянок, ландшафтно-екологічні, біомоніторингу.

Предмет дослідження: існуючі природні, природно-антропогенні, антропогенні екосистеми і ландшафти Дністровської сполучної території в межах регіональної екомережі Поділля.

Результати досліджень. Екомережа – єдина природно-територіальна система, призначення якої – забезпечити екосистемну цілісність, ценотичну повноцінність, біоландшафтну репрезентативність через поєднання об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони довкілля, раціонального природокористування, соціально-економічну користь для місцевого населення й екологічного оздоровлення території [6]. Ці елементи у своїй неперервній єдності створюють екомережу, яка функціонально має об'єднати осередки біотичного і ландшафтного різноманіття в єдину просторово-територіальну систему.

Дністровський широтно-меридіональний екокоридор.

Загальна характеристика. Екологічний коридор приурочений до долини р. Дністер і його лівих приток. Він відіграє важливу зв'язуючу функцію між Поділлям, Прикарпаттям і Покуттям. В окремих місцях ширина його сягає 10 км, водночас у найвужчих місцях він обмежується каньйоноподібною долиною, завширшки до 500 м. Екологічний коридор виконує функції міграційних шляхів між природними ядрами Подільсько-Прикарпатської і Опільсько-Покутської частин. Призначенням цього коридору є збереження букових, грабово-дубових, звичайно- і скельно-дубових лісів, справжніх і остепнених суходільних лук й лучних степів [3, 7, 9].

Рослинність і флора. Схили Дністровської долини вкриті лісовою, лучною, степовою та наскельно-степовою рослинністю, яка носить перехідні риси від бореальної до понтичної і у поєднанні з русловою частиною є надійним шляхом міграції біоти. У межах екологічного коридору зростає 1543 види вищих судинних рослин, що належать до 676 родів, 124 родин. Найбільше видів центральноєвропейського типу поширення, потім бореального голарктичного й палеоарктичного типів, далі середземноморського і степового понтичного. Серед них – 30 ендемічні, 40 реліктові, 26 погранично-ареальні, 40 диз'юнктивно-ареальні види. Особливо охоронними видами, що внесені до Додатка I Бернської конвенції, є змієголовник австрійський, рябчик гірський, сон великий, шивереція подільська, зозуліні черевички справжні. До Європейського червоного списку внесено 6 видів рослин: зіновать Блоцького, з. подільська, з. біла, шавлія крем-нецька, відкасник осотовидний, шивереція подільська. До Червоної книги України (ЧКУ) внесено 60 видів рослин, 149 видів є регіонально рідкісними [1, 2, 4].

Фауна налічує біля 350 видів хребетних: з них 70 видів ссавців, 50 – риб, 11 – амфібій, 10 – плазунів, 214 – птахів. Безхребетні багаточисельні й остаточно не вивчені, але відомо їх близько 700 видів (лише

лєпідоптерофауна налічує 194 види, що належать до 14 родин). До ЧКУ внесено 80 видів фауни, з них – 14 ссавців, 26 – птахів, 40 – комах (18 видів метеликів – 3 види до Європейського червоного списку, 14 – регіонально рідкісні, 3 – до II-го Додатка Бернської конвенції). До Європейського червоного списку внесено 21 вид фауни, до Додатка II Бернської конвенції – 180 видів тварин. Два об'єкти – Бакотська затока (1590 га), – Пониззя річки Смотрич (1480 га) є водно-болотними угіддями міжнародного значення і відіграють важливу роль у збереженні ландшафтно-біотичного різноманіття басейну р. Дністер, особливо як середовища існування водоплавних птахів. Наразі на розгляд подано ще один об'єкт – це – Долина річки Дністер, яку планують включити до водно-болотних угідь міжнародного значення [1, 2].

Особливості землекористування. Враховуючи особливості структури землекористування долину Дністра можна поділити на такі відтинки: перший – від с. Устя-Зелене до с. Стигла в межах Монастирського району. Цей відтинок характеризується переважанням лук, пасовищ, чагарників над лісовою рослинністю, значною часткою забудованих і розораних земель. Мозаїчність ландшафтів цієї частини долини Дністра зумовлена високим ступенем їх освоєності і антропогенної перетвореності. Другий відтинок річкової долини – від с. Стигла Монастирського району до с. Зелений Гай Заліщицького району характеризується оптимальнішою структурою землекористування, домінують положення в якій займають лісові масиви штучного походження з фрагментами лучно-степової, чагарникової рослинності. Селитебні ландшафти знаходяться за межами Дністровського каньйону, а крутосхили вкриті природною рослинністю. Третій відтинок долини Дністра – від с. Зелений Гай Заліщицького району до гирла р. Збруч (с. Окопи) Борщівського району має особливу освоєність дністровської долини. Природна рослинність трапляється тільки на крутосхилах (–стінках). Значна частина земель знаходиться під ріллею, виноградниками, садами, подекуди агроценозами тютюну, у населених пунктах розвинене тепличне господарство. Особливістю приватного сектора є культивування ранніх овочевих, ягідних культур, садівництво і виноградарство, які потребують використання пестицидів, що неминує веде до забруднення довкілля [7]. Четвертий відтинок долини Дністра – від гирла р. Збруч до гирла р. Ушиця (поблизу м. Стара Ушиця Кам'янець-Подільського району Хмельницької області) вирізняється негативними процесами: ерозією крутосхилів (табл. 1), значним рекреаційним навантаженням, використанням пестицидів для обробітки агроценозів. Він включає ділянку долини Дністра, яка входить до складу національного природного парку (НПП) – Подільські Товтри і одночасно є ключовою і сполучною територією екомережі Поділля. Це найбільш унікальна ділянка, що відрізняється різноманіттям природи й історико-культурної спадщини [2-3]. П'ятий відтинок долини Дністра – від гирла р. Ушиця до гирла р. Матерка (межа з Вінницькою областю) займає меліоровані схили річки Ушиця і Дністровського водосховища, де зростають фітоценози культур за участю сосни чорної, с. звичайної. На широких терасах збереглася степова рослинність, сформована рідкісними угрупованнями ковила волосистої і к. пірчастої. Рідкісна флора представлена видами Червоної книги України: зіновать біла, сон чорніючий. У кальцепетрофітні синузії входять волошка Маршалла, цибуля подільська. На цій ділянці екологічного коридору спостерігається зменшення частки лісів, заповідних територій та збільшення частки луків. Шостий відтинок екокоридору – від гирла р. Матерка до греблі Дністровського водосховища, площею 312 га в межах Вінницької області біля с. Жван Мурованокуриловецького району. Найбільшу площу в ньому займають протиерозійні насадження на схилах Дністра, меншу – ділянки природного лісу в балках, які впадають у Дністер. На більш освітлених ділянках схилів серед ерозійних насаджень місцями збереглися залишки степових ділянок. На ділянках з протиерозійними насадженнями переважають культури штучного походження, які представлені сосною австрійською (чорною), в меншій кількості – сосною звичайною, місцями – робінією (акацією білою), лохом, і природного походження – ділянки дубово-грабового лісу, віком 60-90 р. з домішкою клена гостролистого, груші дикої, черешні, явора, свидини. В нижній частині схилу є молоді культури дуба і липи, практично без трав'яного покриву. Культури сосни нині ще не зімкнені, в таких місцях покращені умови освітлення, що сприяє утворенню своєрідних галявин. Тут відновлюється степовий травостій, трапляються і лучно-степові види. Ця ділянка вирізняється високим ступенем господарського освоєння території. Сьомий відтинок екокоридору – від греблі Дністровського водосховища (площею 147 га) до гирла р. Вільшанка поблизу с. Велика Кісниця Ямпільського району вирізняється фіторізноманіттям степових і лучних ділянок, флористичний склад яких складає близько 200 видів вищих судинних рослин і різноманіттям авіафауни. На ділянці долини річки Дністер від с. Нагоряни Могилів-Подільського району до с. Велика Кісниця Ямпільського району проходить державний кордон з Республікою Молдова. Тому структурні елементи регіональної екомережі Поділля повинні виконувати функції контактних –вузлів з екомережею цієї країни. Доречними оптимізаційними заходами для Дністровського широтно-меридіонального екокоридору є створення спільно з Республікою Молдова трансбіосферного резервату – Дністровський каньйон площею 250 тис. га, що дозволить зберегти унікальне біоландшафтне різноманіття, репрезентувати Подільське біосферне природне ядро при формуванні національної екомережі [3].

У структурі землекористування переважає лісова, лучно-степова, чагарникова, водно-болотна рослинність, якою зайнято 58,6% території, 36% земель Дністровського широтно-меридіонального екокоридору зайнята орними угіддями, 5,4% - дорогами і населеними пунктами (табл. 2) [3, 7].

Особливістю екокоридору є насиченість його заповідними об'єктами і територіями. Так, у межах долини Дністра заповідано 14 –стінок з унікальною наскельно-степовою рослинністю, багатою на реліктові й ендемічні види, низка геологічних відслонень (Трубочинське, Китайгородське відслонення силуру), фрагменти пралісів, декілька десятків вікових, екзотичних і плюсових дерев. Особливо цінні види рослин охороняють-

ся в ботанічних заказниках загальнодержавного значення: -Урочище -Кривелл, -Жижавалл, -Обіжевалл. Нині на Дністровських «стінках» зростає 65 видів рідкісних рослин, зокрема: а) рослини, занесені до Червоної книги України – 21 вид; б) рослини, занесені до Європейського червоного списку – 2 види; в) рослини, занесені до Бернської конвенції – 2 види; г) регіонально рідкісні – 43 види [3, 5].

Таблиця 1 - **Нормативи і оцінка ерозійної небезпеки в межах НПП «Подільські Товтри»**

Показники	для НПП «Подільські Товтри»	Характеристика ерозійної небезпеки				
		відсутня	слабка	помітна	сильна	катастро- фічна
Розораність території, %	58-67	< 40	40-45	45-50	50-60	> 60
Еродованість ґрунту, %	15-19	< 20	21-30	31-40	41-50	> 50
Відношення площі ґрунту до екоста- білізаційних угідь	7-12	< 1	1-1,3	1,3-1,7	1,7-3	> 3
Розораність земель на схилах >2 ⁰	26-45	< 20	21-30	31-40	41-50	> 50

Однак флора екокоридору зазнала найбільшої втрати. Так, наприклад, внаслідок високої розорюваності сільськогосподарських угідь (80-90%), окультуреності ландшафтів, урбанізації, осушення болотних масивів, заліснення природних лісових галявин, задернілих Дністровських схилів без врахування наявності цінних видів рослин і тварин, а також екстенсивних методів заготівлі лікарської сировини (в минулому) та масового зривання для продажу місцевим населенням червонокнижних рослин – підсніжників, шафрану, пролісків та інших – призвело до повного знищення на окремих ділянках популяцій флори і фауни. Ще в 30 роки ХХ ст. спостерігався наступ деревно-чагарникових порід на флору степових ділянок Дністровського каньйону, які розташовані в лісах або між ділянками лісу. Інтенсивність заростання флори Дністровських схилів і стінок з кожним роком зростає [7].

Таблиця 2 - Структура земельних угідь у межах Дністровського екокоридору, %

Відтинки екокоридору	Частка земель			
	Під водою	Під луками	Під лісовою рослинністю	Під населеними пунктами, дорогами, орними землями
<i>Західне Поділля (Тернопільська область)</i>				
с. Устя-Зелене – с. Стигла	16,6	18,2	18,6	46,6
с. Стигла – с. Зелений Гай	17,2	24,8	24,5	33,5
с. Зелений Гай – гирло р. Збруч	18,3	28,2	20,4	33,1
<i>Центральне Поділля (Хмельницька область)</i>				
Гирло р. Збруч – гирло р. Ушиця	22,1	20,9	16	41
Гирло р. Ушиця – гирло р. Матерка	21,3	19,6	17,9	41,2
<i>Східне Поділля (Вінницька область)</i>				
Гирло р. Матерка – гребля Дністровського водосховища	23,3	19,7	16,8	40,2
Гребля Дністровського водосховища – гирло р. Вільшанка	16,6	15,9	13,4	54,1
Загалом у межах екокоридору	19,3	21,1	18,2	41,4

Близько 250 видів вищих судинних рослин і понад 50 видів тварин Дністровського широтно-меридіонального екокоридору опинилися на межі зникнення. Тому новостворений трансбіосферний резерват «Дністровський каньйон» вимагав би зміни акцентів господарювання в напрямку еколого-безпечного сільського господарства (органічного землеробства), розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури, виділення місць для кемпінгів, готелів, мотелів, зміни традиційної агропромислової спеціалізації на туристично-рекреаційну. Перш за все, потрібно передбачити: 1) відповідні заходи із спасіння аборигенної, первісної флори у каньйоні; 2) запроєктувати екологічні стежки; 3) зони для масового відпочинку; 4) зони для зеленого туризму на базі населених пунктів, що розташовані у прибережній смузі, і для любительської рибалки – по 1-2 кілометри берегової смуги; 5) зони спокою – долино-річкового екокоридору Дністра; 6) зони для заповідних об'єктів; 7) експлуатаційні зони для різних потреб.

Для Дністровського широтно-меридіонального екокоридору у межах Поділля характерні такі ландшафти: високі Дністровські тераси, розчленовані долинами, врізаними в палеозойські відклади, з сірими і темно-сірими лісовими ґрунтами, чорноземами глибокими, з грабовими дібровами [3, 7], які широко використовують для туристсько-рекреаційних потреб. Так, у межах національного природного парку «Дністровський каньйон» виділені зони масового відпочинку і оздоровлення в околицях сіл Коропець, Устечко, Касперівці, Окопи, містечка Мельниця-Подільська, м. Заліщики. В межах національного природного парку «Подільські Товтри» зона регульованої і стаціонарної рекреації займає 20897,7 га, що становлять 7,55% від загальної площі парку. В майбутньому її планують розширити, збільшивши до 21879,1 га – 7,9% від площі парку [2].

У межах Поділля до складу Дністровського широтно-меридіонального екокоридору входить 114 заповідних об'єктів, загальною площею 20236,74 га.

Висновки. Для ефективного функціонування Дністровського широтно-меридіонального екокоридору необхідно провести комплекс заходів: 1) створити нові заповідні об'єкти й буферні зони навколо них; 2) провести оптимізацію землекористування; 3) виділити водоохоронні зони і прибережно-захисні смуги; 4) здійснити ренатуралізацію фрагментованого рослинного покриву (особливо для відновлювальних територій); 5) зменшити «туристичну ерозію»; 6) запровадити еколого-безпечне аграрне виробництво; 7) призупинити видобуток корисних копалин (особливо будівельних матеріалів); 8) впровадити ошадливий режим природокористування; 9) сприяти розвитку екологічного туризму.

Список використаних джерел

1. Заповідними стежками Поділля. Путівник щодо цінностей природоохоронних територій Поділля / Керівник проекту: проф. Я.Б. Олійник. – К.: «Ніка-Центр», 2010. – 57 с.
2. Менеджмент екосистем природно-заповідних територій // М-ли Всеук. наук.-практ. конф., присв. 10-річчю створення НПП «Подільські Товтри». – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2006. – 272 с.

3. Мудрак О.В. Збалансований розвиток екомережі Поділля: стан, проблеми, перспективи: [монографія]. – Вінниця: –СПД Главацька Р.В.ІІ, 2012. – 914 с.
4. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Особливості збереження біорізноманіття Поділля: теорія і практика: [монографія]. – Вінниця: ТОВ –Нілан – ЛТДІ, 2013. – 320 с.
5. Обґрунтування про необхідність створення НПП –Дністровський каньйонІІ для збереження генофонду рослинного і тваринного світу та цінних об'єктів неживої природи: веб-сайт. URL: <http://www.ecoternopil.gov.ua> (дата звернення: 7.09.2018).
6. Природоохоронне законодавство України: веб-сайт. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 5.09.2018).
7. Регіональна схема формування екологічної мережі Тернопільської області / Відпов. викон.: Ін-т. екології Карпат НАН України. Львів-Тернопіль, 2005-2008. 46 с. URL: <http://www.ecoternopil.gov.ua> (дата звернення: 3.09.2018).
8. Формування регіональних схем екомережі: методичні рекомендації / за ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 71 с.
9. Царик Л.П. Географічні засади формування і розвитку природоохоронних систем Поділля: концептуальні підходи, практична реалізація. Тернопіль: –Підручники і посібникиІІ, 2009. – 320 с.
10. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
11. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
12. Департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької ОДА: веб-сайт. URL: <http://www.vin.gov.ua/dep-apr>. (дата звернення: 7.09.2018).
13. Департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Хмельницької ОДА: веб-сайт. URL: www.apr.adm-km.gov.ua/Departament. (дата звернення: 5.09.2018).
14. Управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА: веб-сайт. URL: www.ecotarnopil.gov.ua. (дата звернення: 3.09.2018).

Наукове видання

*I Міжнародної
науково-практичної
конференції*
–VinSmartEcoll

16-18 травня 2019
м. Вінниця, Україна

*I International
scientific and practical
conference*
–VinSmartEcoll

16-18 May 2019
Vinnitsya, Ukraine

*I Международная
научно-практическая
конференция*
–VinSmartEcoll

16-18 мая 2019
г. Винница, Украина

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність та об'єктивність наданої інформації

Контактна інформація Оргкомітету Конференції

КВНЗ –Вінницька академія неперервної освіти||
вул. Грушевського, 13, м. Вінниця, 21050, каб. 33
кафедра екології, природничих та математичних наук (0432) 55-65-72
vin.ecolog@gmail.com
alina.burenko9210@gmail.com

Мудрак Олександр Васильович, д. с.-г. н., професор, завідувач кафедри, співголова Оргкомітету
+38 (097) 345-82-14

Нагорнюк Оксана Миколаївна, к.с.-г.н., доцент кафедри, відповідальний секретар Оргкомітету
+38 (098) 019-37-95; +38 (093) 273-34-53;

Буренко Аліна Леонідівна, керівник спеціальності 101 –Екологія|| кафедри екології, природничих та математичних наук КВНЗ –Вінницька академія неперервної освіти|| +38 (096) 034-95-04;

Кузьменко Наталія Олегівна, лаборант кафедри екології, природничих та математичних наук КВНЗ –Вінницька академія неперервної освіти|| +38 (097) 268-48-17

Коректор С.І. Діденко
Оригінал-макет О.В. Мартинів

Здано до виробництва 01.05.2019 р. Підписано до друку 06.05.2019 р.

Формат 60x84^{1/16}. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Умов.-друк. арк. 11,3. Зам. ₴98.

Наклад 300 примірників

Видавництво та друк ТОВ –Нілан-ЛТД||

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серії ДК № 4299 від 11.04.2012 р.

© КВНЗ –Вінницька академія неперервної освіти||, 2019.